

УДК 342.95

DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.12>

ОЛЕНА В'ЯЧЕСЛАВІВНА ДЖАФАРОВА,

доктор юридичних наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра поліцейської діяльності та публічного адміністрування;

 <https://orcid.org/0000-0003-4201-0218>,
e-mail: olenadzhaferova@gmail.com;

ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ МОРГУНОВ,

доктор юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
факультет № 3;

 <https://orcid.org/0000-0003-2259-3620>,
e-mail: Tspsfp1976@gmail.com;

ДМИТРО АНАТОЛІЙОВИЧ СОРОЧАН,

Харківський національний університет внутрішніх справ;
e-mail: dmitrijsorocan98@gmail.com

МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ

Наголошено, що держава гарантує непорушність прав і свобод людини та громадянина. Для їх забезпечення на уповноважені органи, зокрема Національну поліцію, покладається обов'язок підтримання правопорядку, захист прав, свобод та законних інтересів. Серед інших суб'єктів реагування у разі настання випадків булінгу в закладах освіти виокремлено територіальні органи Національної поліції України. Аргументовано, що органи поліції посідають головне місце серед суб'єктів запобігання та протидії булінгу, адже на вказані органи покладено як первинне реагування на факти вчинення булінгу та його припинення, так і подальше сприяння притягненню порушника до юридичної відповідальності. Акцентовано, що значних змін потребує як система освіти, так і адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції щодо запобігання та протидії булінгу.

Ключові слова: Національна поліція, запобігання, протидія, система, законодавство, реагування, суб'єкт, булінг, дискримінація, насильство, агресія, цькування.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Питання системи суб'єктів запобігання та протидії булінгу в Україні має неоднозначний характер. З одного боку, вона є досить широкою, з іншого, – відсутнє чітке законодавче регулювання цього питання. Відповідно, існує велика проблема порядку взаємодії суб'єктів запобігання і протидії булінгу між собою, що негативно впливає на спільні цілі та завдання вказаної діяльності. Саме запобігання та протидія булінгу в реаліях сьогодення українського суспільства є пріоритетним напрямком у боротьбі із цим явищем, рівень якого щодня невпинно зростає. Основними перепонами в ефективній взаємодії Національної поліції з різними суб'єктами запобігання та протидія булінгу є приватно-публічний аспект вказаного явища, міжгалузевий характер зазначеної діяльності та велика кількість організаційних зв'язків.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою цієї роботи є дослідження місця Національної поліції України в системі суб'єктів запобі-

гання і протидії булінгу та перспективних напрямів удосконалення порядку взаємодії між ними. Указана мета досягається через виконання таких завдань: проведення порівняльно-правового аналізу Закону України «Про Національну поліцію», Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» і Закону України «Про освіту» та визначення чіткої системи суб'єктів запобігання і протидії булінгу, розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо поліпшення організації взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами запобігання та протидії булінгу в Україні. Наукова новизна дослідження полягає у визначенні системи суб'єктів запобігання і протидії булінгу та перспективних напрямів удосконалення порядку взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами у зазначеній сфері на підставі комплексного аналізу національного законодавства, відомих підзаконних актів і наукових досліджень з різних сфер за вказаною тематикою.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ. Окремі питання системи суб'єктів запобігання та протидії булінгу були предметом досліджень таких учених, як Г. Алексєєнко, І. Білодід, А. Ведернікова, В. Гарашук, Ю. Градова, О. Дручек, Д. Заброда, О. Іваній, І. Іщенко, С. Константинов, С. Крисюк, К. Плутницька, Н. Прибиткова, О. Шуміло та інші. Прагнення нашої держави до європейського рівня захисту прав і свобод громадян, зокрема у сфері здійснення освітнього процесу, призвели до значних змін у законодавстві щодо захисту від психологічного, фізичного, економічного й сексуального насильства, що вчиняється стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи.

Водночас у науковій публіцистиці з'являються наукові праці, присвячені формулюванню педагогічних та організаційних засад проведення програм Street Law юридичними клініками на основі узагальнення світових підходів та безпосередньо досвіду юридичних клінік України та європейських країн. Основний акцент їх діяльності, як правило, робиться на методах донесення інформації, її засвоєнні, виробленні власних навичок розуміння і застосування норм прав, серед іншого з питань запобігання та протидії булінгу (Czernicki et al., 2017; Riabovol, Chernik, Shatrava, 2017; Riabovol et al., 2019).

Водночас тема місця Національної поліції України в системі суб'єктів запобігання та протидії булінгу є малодослідженою, акцентують на цьому питанні здебільшого педагоги та психологи. Дослідження вказаних науковців сприяли вдосконаленню адміністративно-правових засад діяльності Національної поліції України щодо запобігання та протидії булінгу, а також підвищили ефективність її нормативно-правової регламентації. Однак визначенню місця Національної поліції України в системі суб'єктів запобігання та протидії булінгу уваги у працях цих учених було приділено недостатньо, оскільки вказані питання розглядалися досить вузько, в межах загальної правової проблематики. Крім цього, потреба у проведенні цього дослідження зумовлюється значним оновленням національного законодавства у вказаній сфері.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Методами цього дослідження виступають як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання. Усе це разом забезпечує системність підходу до вказаного дослідження та комплексне вивчення питання щодо системи суб'єктів запобігання і протидії булінгу. Під час дослідження системи суб'єктів запобігання та протидії булінгу було використано такі загальні методи

наукового пізнання, як порівняння, аналіз, спостереження і дедукція. Вони і стали інструментом для визначення конкретного матеріалу для дослідження. Також застосовувалися спеціальні методи, такі як системний, порівняльно-правовий, історико-правовий, структурно-функціональний, логіко-семантичний і формально-логічний. Системний метод було використано для окреслення системи суб'єктів запобігання та протидії булінгу. Порівняльно-правовий метод використовувався для дослідження правового регулювання суміжних галузей, зокрема сфери протидії домашньому насильству. Історико-правовий метод надав можливість проаналізувати ступінь розвитку правових засад забезпечення Національною поліцією України завдання із запобігання та протидії булінгу в навчальних закладах. Структурно-функціональний метод надав змогу дослідити порядок організації діяльності системи суб'єктів запобігання та протидії булінгу, зокрема Національної поліції, що передбачає аналіз питань здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності підрозділами ювенальної превенції. За допомогою логіко-семантичного методу було з'ясовано місце Національної поліції в системі суб'єктів запобігання та протидії булінгу. Формально-логічний метод використовувався як спосіб наведення аргументів і подання висновків та пропозицій з удосконалення й адаптації національного законодавства щодо проблеми запобігання та протидії булінгу в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Сьогодні проблема булінгу стала досить поширеним явищем. У багатьох країнах світу серед підлітків продовжують розповсюджуватися прояви жорстокості, агресії та психологічного тиску. Цькування в школі має надзвичайно негативні наслідки в майбутньому, залишаючи психологічні травми на все життя, що в подальшому може виражатися в неспроможності батьків, які в дитинстві зазнали булінгу, будувати повноцінні відносини з іншими людьми та виховувати власних дітей. Отже, зараз у нашій країні існує гостра потреба у визначенні заходів протидії цьому явищу та встановленні відповідальності за булінг на законодавчому рівні (Миськевич, 2019). І. В. Іщенко (2019, с. 119), у свою чергу, зазначає, що поширення булінгу спричинює серйозні психологічні та фізичні наслідки, провокує скоєння повнолітніми протиправних вчинків і породжує суспільний резонанс, що перетворює це явище на загальносоціальну проблему.

Для ефективного запобігання та протидії булінгу необхідно створити чітку систему

суб'єктів реалізації цих завдань. Наразі на рівні законодавчих актів не встановлено вичерпного переліку відповідних суб'єктів. Указаний перелік закріплено лише в наказі Міністерства освіти і науки України «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти» від 28 грудня 2019 р. № 1646, де зазначається, що суб'єктами реагування у разі настання випадку булінгу (цькування) в закладах освіти є служба освітнього омбудсмена, служби у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, органи місцевого самоврядування, керівники та інші працівники закладів освіти, засновник (засновники) закладів освіти або уповноважений ним (ними) орган і територіальні органи (підрозділи) Національної поліції України¹.

Слід погодитися з твердженням А. О. Козін (2019), що згаданий перелік заслуговує на увагу, але водночас він обмежується виключно питанням реагування на випадки булінгу, тоді як протидія цьому явищу є, на погляд автора, більш широкою діяльністю, до якої залучено одразу декілька щаблів управлінської ієрархії.

Отже, уже першою проблемою стає відсутність законодавчого акта, який чітко встановлює перелік суб'єктів запобігання та протидії булінгу в Україні. Якщо провести аналогію із запобіганням та протидією домашньому насильству, то тут законодавець більш ґрунтовно підійшов до вказаного питання. Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачено достатньо розгалужену систему суб'єктів, на які покладається обов'язок здійснення заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

Стаття 6 указаного законодавчого акта, суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, називає такі: 1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 2) інші органи та установи, на які покладаються функції зі здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб; 4) громадяни України, іноземці та особи без

громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах².

Цей само Закон містить перелік органів, що є спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а саме: 1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, серед іншого їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; 4) сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству³.

На підтвердження вищезазначеному в монографічних дослідженнях звертається увага на те, що на законодавчому рівні дійсно слід дати правову оцінку цьому негативному соціальному явищу, визначити основні поняття, закріпити відповідну систему суб'єктів та учасників запобігання і протидії цьому негативному явищу, а також визначити повноваження поліції щодо превенції булінгу серед дітей, урегульованість взаємодії суб'єктів запобігання та протидії булінгу, дієві заходи превентивного, зокрема примусового характеру (Іщенко, 2019). Урегульованість зазначених питань, на думку І. В. Іщенка, слід відобразити в окремому Законі України «Про ювенальну превенцію», в межах якого і треба закріпити відповідну систему суб'єктів протидії та запобігання булінгу, серед іншого і повноваження Національної поліції як одного із стратегічних напрямків діяльності.

І. В. Скакун (2020, с. 51) відзначає позитивні зміни, зроблені в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Разом з органами державної влади та місцевого самоврядування, які створюються для забезпечення та підтримання порядку, а також створення належних і комфортних умов проживання осіб на території країни,

¹ Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти : Наказ МОН України від 28.12.2019 № 1646 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20> (дата звернення: 21.06.2021).

² Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 21.06.2021).

³ Там само.

серед суб'єктів протидії та запобігання домашньому насильству виділено також громадян та юридичних осіб незалежно від форми власності. Отже, законодавець зробив акцент на тому, що у вказаній ситуації, яка склалася навколо питання щодо протидії домашньому насильству, виявлення та викоренення його проявів є не лише справою органів державної влади і місцевого самоврядування, а й кожного громадянина. На думку автора, такий підхід до вирішення вказаної проблеми є найбільш обґрунтованим, адже домашнє насильство в усіх його формах і проявах має дуже латентний характер, а постраждалі особи постійно замовчують те, що стали жертвами кривдників, а тому лише за допомогою громадськості правоохоронні органи можуть ефективно вживати передбачених чинним законодавством заходів, спрямованих на протидію домашньому насильству.

Розпочинати аналіз системи суб'єктів запобігання та протидії булінгу та місця в ній Національної поліції варто з визначення змісту терміна «суб'єкт».

Так, Р. С. Мельник (2010, с. 359) у межах дисертаційного дослідження звертає увагу, що термін «система» характеризується значною кількістю ознак, проте для з'ясування його сутності необхідно концентрувати увагу лише навколо найбільш визначальних для цього випадку, коли йдеться про цілісний комплекс відмежованих, взаємопов'язаних елементів системи, пов'язаність системи із середовищем, ієрархічність системи.

У науковій літературі приділяють увагу дослідженню системи суб'єктів через розкриття основних її складових, що в сукупності дає повне уявлення про реалізацію покладених на відповідних суб'єктів повноважень у відповідній сфері суспільних відносин. Так, О. В. Трофіменко (2021, с. 205) зазначає, що система суб'єктів сектора безпеки і оборони на сьогодні лише формується на підставі європейських стандартів безпеки та містить у собі багаторівневу конструкцію останніх, яка являє собою взаємозалежну та взаємообумовлену сукупність суб'єктів публічного та приватного права, наділених публічно-владною компетенцією та правовим інструментарієм щодо прогнозування, запобігання, виявлення та протидії ризикам національної безпеки та забезпечення безпекостійкості об'єктів критичної інфраструктури. Ураховуючи вказане, відповідні суб'єкти запобігання та протидії булінгу повинні діяти у відповідності до законодавчо визначеної компетенції з урахуванням певних форм та методів діяльності, що

становить відповідний адміністративно-правовий інструментарій.

А. О. Козін (2019) у своєму дослідженні визначає, що суб'єкт – це універсальна категорія, яка позначає певну особу, індивіда або колектив, що характеризується єдністю. Своєю чергою, у правовій галузі терміном «суб'єкт» позначається учасник правовідносин, інакше кажучи, індивід (фізична або юридична особа), який має набір прав та обов'язків і вступає на основі цього з іншими суб'єктами в суспільні відносини. Науковець доходить висновку, що суб'єктів протидії булінгу (цькування) в Україні можна охарактеризувати як фізичних та юридичних осіб, які на підставі наданих їм законом прав та обов'язків є учасниками суспільних відносин, що виникають у сфері реалізації діяльності із протидії булінгу (цькування). Таке визначення є логічним і правильним з погляду вищевказаних теоретичних положень, однак у ньому не йдеться про один важливий аспект зазначених суб'єктів – ознаку їх системності. Система передбачає не просту сукупність елементів, а впорядковане угруповання останніх, що ґрунтується на тісному взаємозв'язку. Так, лише в сукупності система являє собою цілісне утворення, при цьому кожен її елемент має значний рівень самостійності.

Окремо варто зауважити, що наказ МОН України від 28 грудня 2019 р. № 1646 закріплює не систему суб'єктів запобігання та протидії булінгу, а просто перелік суб'єктів реагування у разі настання випадку булінгу (цькування) в закладах освіти, а розділ V «Запобігання та протидія булінгу (цькування) в закладі освіти» вказаного наказу закріплює лише, що діяльність щодо запобігання та протидії булінгу (цькування) в закладі освіти має бути постійним системним процесом, спрямованим на визначення та реалізацію необхідних заходів, способів і методів запобігання виникненню булінгу (цькування) та/або потенційних ризиків його виникнення, виявлення булінгу (цькування) та/або потенційних ризиків його виникнення, визначення та реалізацію необхідних заходів, способів і методів вирішення ситуацій булінгу (цькування) та/або усунення потенційних ризиків його виникнення¹. Також він визначає, що діяльність щодо

¹ Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти : наказ МОН України від 28.12.2019 № 1646 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL:

запобігання та протидії булінгу (цькуванню) в закладі освіти ґрунтується на таких принципах: недискримінації за будь-якими ознаками, ненасильницької поведінки в міжособистісних стосунках, партнерства та підтримки між педагогічним (науково-педагогічним) колективом закладу освіти і батьками (законними представниками) малолітнього чи неповнолітнього здобувача освіти, особистісно орієнтованого підходу до кожної дитини, розвитку соціального й емоційного інтелекту учасників освітнього процесу, гендерної рівності, участі учасників освітнього процесу в ухваленні рішень відповідно до положень законодавства та установчих документів закладу освіти¹.

Отже, головні завдання щодо запобігання та протидії булінгу прописано лише для закладів освіти, а не всього переліку суб'єктів реагування (запобігання та протидії), що негативно впливає на ефективність указаної діяльності. Це ще раз доводить необхідність ухвалення окремого законодавчого акта щодо запобігання та протидії булінгу в Україні.

Н. Г. Протасова (2012, с. 14) пропонує в основу системи учасників протидії булінгу (цькуванню) в Україні покласти дві групи уповноважених суб'єктів, а саме органи державного управління освітою та правоохоронні органи – Національну поліцію. В організаційно-функціональній структурі державного управління освітою виділяються три рівні: 1) вищий – Кабінет Міністрів України, який забезпечує реалізацію засад державної освітньої політики, здійснює контроль цього процесу; 2) центральний – Міністерство освіти і науки, яке бере участь у формуванні державної освітньої політики, розробляє концепції, прогнози та проекти цільових державних програм розвитку, пропозицій і доповнень до законодавчих актів і здійснює контроль за дотриманням законодавства у сфері освіти; 3) місцевий – органи влади Автономної республіки Крим, місцеві держадміністрації, які відповідають за реалізацію державної освітньої політики на території відповідної адміністративної одиниці, готують і вносять на розгляд відповідної ради проекти бюджетних витрат на освіту, здійснюють управління закладами освіти та координують роботу інших структур влади щодо реалізації державних і регіональних програм розвитку освіти.

Аналогічної думки дотримується О. Д. Коломоець. Науковець, класифікуючи суб'єктів

здійснення попередження та протидії домашньому насильству за рівнем їх компетентності у вказаному питанні, поділяє їх на відповідні рівні: перший (органи й установи, прямо визначені чинним законодавством, для яких ця функція є однією з головних у їхній діяльності), другий рівень (працівники органів та установ, що за родом своєї діяльності можуть фіксувати прояви вказаного явища та передавати вказану інформацію спеціально уповноваженим органам для здійснення належного реагування) і третій рівень (неурядові організації, діяльність яких спрямовано на захист прав і свобод людини, факультативну допомогу потерпілим) (Коломоець, 2012).

А. О. Корнійченко (2021, с. 164) доводить, що під системою суб'єктів запобігання булінгу в Україні слід розуміти впорядковану, взаємоузгоджену, функціонально визначену сукупність суб'єктів (органів державної, муніципальної влади, громадських організацій, інших недержавних утворень тощо), до повноважень яких належить запобігання булінгу, зокрема шляхом здійснення як заходів превентивного характеру, так і тих, які спрямовано на безпосередню протидію вчиненню булінгу в Україні. До головних ознак вказаної системи належать структурованість, упорядкованість, узгодженість, взаємодійність, функціональність і цілісність. У цілому можна погодитись із цим визначенням системи суб'єктів запобігання булінгу, але з поправкою, що насправді основний аспект слід робити на органи публічної влади, серед іншого органи Національної поліції, основним напрямком діяльності яких є саме запобігання та протидія булінгу.

Водночас Є. Ю. Соболю та А. О. Корнійченку (2020, с. 213) у межах праці «До питання визначення системи суб'єктів запобігання булінгу в Україні» запропонували систему суб'єктів запобігання булінгу, що складається з двох груп: профілактичні та протидіючі. У свою чергу, до першої групи мають належати лише ті суб'єкти, які займаються профілактикою вчинення булінгу, а до другої – суб'єкти, до повноважень яких належить реагування шляхом вчинення конкретних дій на прояви булінгу. Водночас науковці не зосереджують увагу на особливостях діяльності зазначеної системи суб'єктів та не дають конкретики щодо віднесення суб'єктів до зазначених груп. Але можемо припустити, що органи Національної поліції, виконуючи свої повноваження, реалізують як профілактичні, так і протидіючі заходи цьому негативному явищу.

Отже, наявна «система» суб'єктів запобігання та протидії булінгу потребує свого

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20>
(дата звернення: 21.06.2021).

¹ Там само.

переосмислення та розроблення детальної багаторівневої класифікації, яка в подальшому підвищить ефективність указаної діяльності.

Серед уповноважених суб'єктів запобігання та протидії булінгу, а саме правоохоронних органів, провідне місце посідає Національна поліція України.

Наказ МОН України від 28 грудня 2019 р. № 1646 визначає, що серед інших суб'єктом реагування у разі настання випадку булінгу (цькування) в закладах освіти є територіальні органи (підрозділи) Національної поліції України¹.

Д. В. Власенко правильно зауважує (2019, с. 5), що органи Національної поліції України є чи не найголовнішим державним органом, на посадових осіб якого покладено обов'язок щодо розгляду та вирішення справ про адміністративні правопорушення у більшості галузей суспільних правовідносин у державі, отже, адміністративно-юрисдикційна діяльність для Національної поліції України є визначальною за такими ознаками, як суб'єктний склад (оскільки органи та посадові особи Національної поліції України є суб'єктами владних повноважень), об'єкт адміністративно-юрисдикційної діяльності (широка сфера суспільних відносин у різних галузях управління), зміст адміністративно-юрисдикційної діяльності (що полягає в нормативно забезпеченому праві органів та посадових осіб Національної поліції України застосовувати до правопорушників заходів адміністративного примусу).

Закон України «Про Національну поліцію» закріплює такі завдання поліції: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидія злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги². Безпосередньо зазначений закон не встановлює конкретних повноважень поліції щодо запобігання та протидії булінгу.

До загальних повноважень, які прямо чи опосередковано можуть впливати на запобігання та протидію булінгу, можна віднести такі: 1) здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання

вчиненню правопорушень; 2) виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, ужиття у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 3) ужиття заходів з метою виявлення кримінальних та адміністративних правопорушень, припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень; 4) здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події; 5) у випадках, визначених законом, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, ухвалення рішень про застосування адміністративних стягнень та забезпечення їх виконання; 6) у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснення контролю за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі³.

Слід погодитися з Д. В. Власенком (2019, с. 166), який зазначає, що складається враження, ніби законодавці нашої країни спеціально уникають конкретики та чіткості під час формулювання законодавчих норм. Аналізуючи норми п. 17 ст. 23 профільного поліцейського Закону України, незрозуміло, що саме повинні робити співробітники поліції стосовно різних категорій дітей (дітей-сиріт, дітей, які відбули покарання у вигляді позбавлення волі, бездоглядних та дітей, позбавлених батьківського піклування). Законодавець оперує абстрактними поняттями та змушує осіб, які читають указану норму, шукати якісь роз'яснення і тлумачення в інших нормативних актах. Виникає необхідність уточнити, який саме відділ, департамент чи управління поліції відповідає за вищевказану категорію дітей, яким чином відбувається контроль та як саме в нашій країні здійснюється вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності тощо.

Дослідниця К. О. Пісоцька (2020, с. 117) акцентує на тому, що запорукою ефективного функціонування будь-якого нормативно-правового акта є постійне вивчення його прогалин, удосконалення механізму застосування та впровадження нових показників оцінювання ефективності. Унаслідок реформування органів міліції та створення нового органу

¹ Там само.

² Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 21.06.2021).

³ Там само.

правопорядку – Національної поліції – були утворені підрозділи ювенальної превенції. Головним завданням нового підрозділу є захист прав і законних інтересів дітей, а також постійне розширення та поглиблення змісту законодавства у сфері захисту прав дітей.

Позитивним моментом є доповнення Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 19 грудня 2017 р. № 1044, щодо порядку взяття дітей на профілактичний облік, а саме у пп.7 п. 10 зазначено, що взяттю на профілактичний облік підлягає дитина, яка вчинила булінг (цькування) учасника освітнього процесу. Аналогічно підставами для зняття дитини з профілактичного обліку є відсутність випадків учинення булінгу (цькування) впродовж року після останнього такого факту¹.

І. В. Скакун (2020), досліджуючи прояви домашнього насильства, зауважує, що непоодинокими є випадки, коли самі діти, особливо у підлітковому віці, виявляють агресію до своїх близьких родичів, а також однолітків. Саме органи ювенальної превенції покликані здійснювати протидію вказаним явищам з метою не лише притягнення дитини-кривдника до юридичної відповідальності (у разі досягнення віку юридичної відповідальності певного виду), а і сприяння викорененню такої поведінки дитини шляхом застосування заходів виховного характеру та контролю за їх виконанням. Автор зазначає, що для дітей-кривдників, у яких не до кінця сформувалися правосвідомість і моральні принципи, саме реагування підрозділів ювенальної превенції на їх протиправну поведінку може стати вирішальним у подальшому, адже саме вказані

органи вже з молодого віку особи формують у її свідомості стереотип невідворотності покарання за вчинення протиправних дій.

ВИСНОВКИ. Найбільшу роль у запобіганні та протидії булінгу відіграють саме органи державної влади (Національна поліція), які з метою виконання вказаних завдань уповноважені на застосування різних заходів, серед іншого превентивних і примусових. Але не варто забувати, що булінг як суспільне явище зачіпає широке коло суспільних відносин і різні сфери життя. Тому на всі суб'єкти, яких нормативно закріпили як систему органів запобігання та протидії булінгу, покладено обов'язок вчиняти відповідні дії щодо зменшення його проявів. Також слід зазначити, що ефективною протидією може бути лише у разі якісної взаємодії та чіткого розмежування компетенції всіх суб'єктів у сфері запобігання та протидії булінгу. Наявна «система» суб'єктів запобігання та протидії булінгу потребує свого переосмислення і розроблення детальної багаторівневої класифікації, яка в подальшому підвищить ефективність вказаної діяльності.

Загалом система суб'єктів запобігання та протидії булінгу в Україні – це коло фізичних та юридичних осіб, до повноважень яких належить реалізація відповідних заходів із протидії булінгу (цькуванню). Пропонується класифікувати суб'єктів запобігання та протидії булінгу за ступенем їх компетентності: перший рівень – органи й установи, для яких ця функція є однією з головних; другий рівень – працівники органів та установ, які можуть фіксувати ознаки булінгу та інформувати відповідні органи реагування; третій рівень – громадські організації, які захищають права і свободи людини.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Власенко Д. В. Національна поліція України: адміністративно-правові аспекти формування і розвитку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 255 с.
2. Державне управління у сфері освіти: конспект лекцій з дисциплін нормативної частини магістерської програми за спеціальністю «Державне управління у сфері освіти» / авт. кол.: Н. Г. Протасова, С. В. Крисюк, Т. О. Лукіна та ін. ; за заг. ред. Н. Г. Протасової. Київ : НАДУ, 2012. 60 с.
3. Іщенко І. В. Адміністративно-правові засади здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 305 с.
4. Козін А. О. До характеристики системи суб'єктів протидії булінгу (цькуванню) в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 5, т. 2. С. 113–118.
5. Коломоець О. Д. Адміністративно-правове регулювання відповідальності за вчинення насильства у сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2010. 23 с.
6. Корнійченко А. О. Адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу в Україні : дис. ... д-ра філософії : 12.00.07 (081 – Право). Кропивницький, 2021. 270 с.

¹ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> (дата звернення: 21.06.2021).

7. Мельник Р. С. Система адміністративного права України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2010. 417 с.
8. Миськевич Т. Регулювання проблеми булінгу на законодавчому рівні: перші кроки України та світовий досвід. *Громадська думка про правотворення*. 2019. № 1 (166). С. 18–22.
9. Пісоцька К. О. Нормативно-правове забезпечення діяльності підрозділів ювенальної превенції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 1 (30). С. 117–121.
10. Скакун І. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо протидії домашньому насильству : дис. ... д-ра філософії : 081 – Право. Київ, 2020. 248 с.
11. Соболев Є. Ю., Корнійченко А. О. До питання визначення системи суб'єктів запобігання булінгу в Україні // Запорізькі правові читання : матеріали щоріч. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 19–20 трав. 2020 р.) / за заг. ред. Т. О. Коломовець. Запоріжжя : Гельветика, 2020. С. 211–213.
12. Трофіменко О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Державної прикордонної служби України як суб'єкта сектору безпеки і оборони : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 244 с.
13. Pedagogical foundations of providing high-quality street law lessons by law clinics: Ukrainian and Polish experience / F. Czernicki, A. Halai, S. Shatrava et al. *Science and Education*. 2017. Iss. 6. Pp. 23–30. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-6-4>.
14. Riabovol L., Chernik S., Shatrava S. Forming 9th grade school students' subject skills in law. *Science and Education*. 2017. Iss. 8. Pp. 23–33. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-8-3>.
15. Riabovol L., Harust Yu., Dzhafarova O., Sobol Ye. Students' scientific activity as a component of the lawyers' professional training. *Asia Life Sciences Supplement*. 2019. No. 21 (2). Pp. 21–44.

Надійшла до редакції: 25.06.2021

ДЖАФАРОВА Е. В., МОРГУНОВ А. А., СОРОЧАН Д. А. МЕСТО НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИЦИИ УКРАИНЫ В СИСТЕМЕ СУБЪЕКТОВ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ БУЛЛИНГУ

Отмечено, что государство гарантирует незаблемость прав и свобод человека и гражданина. Для их обеспечения на уполномоченные органы, в частности на Национальную полицию, возлагается обязанность поддержания правопорядка и защиты прав, свобод и законных интересов. Среди субъектов реагирования в случае наступления случаев буллинга в учебных заведениях выделены территориальные органы Национальной полиции Украины. Аргументировано, что органы полиции занимают главное место среди субъектов предупреждения и противодействия буллингу, ведь на указанные органы возложены как первичное реагирование на факты совершения буллинга и его прекращение, так и дальнейшее содействие привлечению нарушителя к юридической ответственности. Акцентировано, что значительных изменений требуют как система образования, так и административно-правовые основы деятельности Национальной полиции по предотвращению и противодействию буллингу.

Ключевые слова: Национальная полиция, предотвращение, противодействие, система, законодательство, реагирование, субъект, буллинг, дискриминация, насилие, агрессия, травля.

DZHAFAROVA O. V., MORHUNOV O. A., SOROCHAN D. A. THE PLACE OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE IN THE SYSTEM OF SUBJECTS FOR PREVENTION AND COUNTERACTION TO BULLYING

One of the areas of ensuring the rights of the child is to create a favorable environment for education, training, development and an effective system to ensure the realization of his or her rights. Bullying has become a common way of self-affirmation in schools. Sometimes participants in the educational process violate not only the norms of morality, but also the legal norms, for the violation of which there is legal liability. The aim is to study the place of the National Police of Ukraine in the system of subjects for prevention and counteraction to bullying and promising areas for improving the order of interaction between them. The scientific novelty of the study is that on the basis of a comprehensive analysis of national legislation, departmental bylaws and research in various fields on this topic, it was identified a system of subjects to prevent and combat bullying and promising areas for improving the interaction of the National Police with other entities in this area. It was found that the bodies of the National Police of Ukraine are perhaps the most important state body, whose officials are obliged to consider and resolve cases of administrative offenses in most areas of public relations in the country. It is determined that the main tasks for preventing and combating bullying are prescribed only for educational institutions, and not for the entire list of subjects of response (prevention and

counteraction), which negatively affects the effectiveness of these activities. This proves once again the need to adopt a separate piece of legislation to prevent and combat bullying in Ukraine. It is emphasized that the issue of the system of subjects for prevention and counteraction to bullying in Ukraine is ambiguous. On the one hand, it is quite broad, on the other hand, there is no clear legislative regulation on this issue. Therefore, there is a big problem in the order of interaction of the subjects for prevention and counteraction to bullying with each other, which negatively affects the common goals and objectives of this activity. It was found that the prevention and counteraction of bullying in the realities of today's Ukrainian society is a priority in the fight against this phenomenon, the level of which is constantly growing. It is established that the main obstacles in the effective interaction of the National Police with various actors to prevent and combat bullying are the private and public aspect of this phenomenon, the intersectoral nature of this activity and the large number of organizational links. It is determined that the main problem is the lack of legislation that clearly establishes the list of subjects to prevent and combat bullying in Ukraine. It is emphasized that the specific focus of the juvenile prevention units activities, related to work with children (victims and child abusers), determines the unique interpretation of the functions performed by these units in this area.

Key words: *National Police, prevention, counteraction, system, legislation, response, subject, bullying, discrimination, violence, aggression, harassment.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Джафарова О. В., Моргунов О. А., Сорочан Д. А. Місце Національної поліції України в системі суб'єктів запобігання та протидії булінгу. *Право і безпека*. 2021. № 3 (82). С. 113–121. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.12>.

Citation (APA): Dzhafarova, O. V., Morhunov, O. A., & Sorochnan, D. A. (2021). The Place of the National Police of Ukraine in the System of Subjects for Prevention and Counteraction to Bullying. *Law and Safety*, 3(82), 113–121. <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.12>.